

Täysistunto

Tiistai 3.5.2016 klo 13.59—17.25

14. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 96/2015 vp
Valiokunnan mietintö StVM 4/2016 vp

Ensimmäinen käsittely

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Ensimmäiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 14. asia. Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 4/2016 vp. Nyt päätetään lakiehdotuksen sisällöstä.

Tämän esittelee valiokunnan puheenjohtaja, edustaja Haatainen, olkaa hyvä.

Keskustelu

17.10 **Tuula Haatainen sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Eduskunta hyväksyi vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen maaliskuussa 2015, ja silloin edellytettiin, että ennen yleissopimuksen ratifiointin loppuunsaattamista pitää varmistaa, että sopimuksen 14 artiklan ratifiointin edellytykset täyttyvät kansallisessa lainsäädännössä.

Tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia siten, että nämä ratifiointin edellytykset täyttyvät ja sitten lakiin lisätäisiin säädökset toimenpiteistä itsenäisen suoriutumisen ja itsemääräämisoikeuden tukemiseksi, rajoitustoimenpiteiden käytön vähentämisestä sekä rajoitustoimenpiteiden käytölle asetettavista yleisistä edellytyksistä. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää tämän vammaisyleissopimuksen ratifiointia tärkeänä vammaisten oikeuksien toteutumisen kannalta.

Perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien rajoittaminen edellyttää puolestaan riittävän täsmällistä ja tarkkarajaista lainsäädäntöä. Voimassa olevassa kehitysvammalaissa on vain yksi yleissäännös rajoitustoimenpiteiden käytöstä.

Nyt ehdotettujen muutosten johdosta vammaisiin kohdistuvat erilaiset rajoitustoimenpiteet saavat huomattavan suuren osuuden lain sisällöstä ja perustelusta. Samalla säätelystä tulee tässä lainsäädännössä varsin yksityiskohtaista. Valiokunta korostaakin sitä lähtökohtaa, että ehdotetut toimenpiteet ovat kehitysvammaisten erityishuollossa viimesijaisia, siis nämä rajoitustoimenpiteet, ja ovat käytettävissä vain silloin kun muut toimet eivät ole riittäviä ja vain välttämättömän ajan.

Valiokunta pitääkin välttämättömänä, että erityishuollossa jatkuvasti pyritään vähentämään rajoitustoimenpiteiden tarvetta käyttämällä ja kehittämällä erilaisia ennaltaehkäiseviä toimintatapoja ja edistämällä kehitysvammaisten mahdollisuuksia normaaliin elämään. Myös henkilöstön osaamisen ja vuorovaikutustaitojen jatkuvalla kehittämisellä on erittäin suuri merkitys hoidon ja huollon onnistumisen kannalta.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 47/2016 vp

Arvoisa puhemies! Valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen hyväksymistä lähinnä perustuslakivaliokunnan lausunnosta johtuvien muutoksien. Valiokunnan käsityksen mukaan nämä muutokset parantavat erityishuollossa olevien kehitysvammaisten henkilöiden oikeusturvaa ja saattavat Suomen lainsäädännön vammaisyleissopimuksen ratifioinnin edellyttämälle tasolle.

Perustuslakivaliokunta antoi tästä hallituksen esityksestä lausunnon, jonka mukaan lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, jos nämä valiokunnan valtiosääntöoikeudelliset huomautukset otetaan asianmukaisesti huomioon. Perustuslakivaliokunta piti asian luonteen vuoksi välttämättömänä, että sosiaali- ja terveysvaliokunta saattaa sääntelyn perustuslakivaliokunnan uudelleenarvioitavaksi, jos valiokunta päätyy ehdottamaan lakiin uusia säädöksiä rajoitustoimenpiteiden käytöstä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdotti mietintöluonnoksessaan perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta hallituksen esityksen säännöksiä muutettavaksi. Mietintöluonnos sisälsi muun ohella laajat säännösehdotukset rajoitustoimenpiteistä. Tämän vuoksi sosiaali- ja terveysvaliokunta pyysi perustuslakivaliokunnalta uutta lausuntoa mietintöluonnoksen muutoksista tuohon hallituksen lakiehdotukseen. Perustuslakivaliokunnan mukaan lakiehdotus, siis tämä valiokunnan muutettu ehdotus, voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, mutta se piti perusteltuna lakiehdotuksen täydentämistä. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on mietinnössään ottanut huomioon nämä perustuslakivaliokunnan lausunnot ja täydentänyt lakiehdotusta ja sen perusteluja.

Arvoisa puhemies! Kehitysvammalakiin ehdotettujen muutosten tarkoituksena on nyt tukea ja edistää erityishuollossa olevien henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja itsenäistä suoriutumista niin, että jokaisella erityishuollossa olevalla kehitysvammaisella henkilöllä on mahdollisuus täysimääräiseen osallistumiseen yhteiskunnassa. Valiokunta toteaa, että esityksen tavoitteiden toteutuminen edellyttää merkittävää panostamista lain toimeenpantoon ja erityisesti koulutukseen ja ohjaamiseen. Muutoksista on myös tiedotettava ymmärrettävässä muodossa palvelujen käyttäjille ja heidän läheisilleen. Valiokunta katsoo vammaisjärjestöjen tavoin, että itsemääräämisoikeuden vahvistaminen ja rajoitustoimenpiteiden käytön vähentäminen liittyvät myös asenteisiin, toimintatapoihin ja palveluiden rakenteisiin, joihin on välttämätöntä vaikuttaa.

Arvoisa puhemies! Kehitysvammalain säätelykokonaisuudesta muodostuu muun muassa säästöjen tarkkarajaisuuden ja täsmällisyysvaatimusten vuoksi yksityiskohtainen, mikä voi vaikeuttaa sen soveltamista käytännössä.

Valiokunta pitääkin perustuslakivaliokunnan tavoin välttämättömänä, että lainsäädännön käytännön toteutumista seurataan, ja ehdottaa asiasta seuraavaa lausumaa: "Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa tarkoin lainsäädännön vaikutuksia kehitysvammaisten oikeuksien toteuttamiseen ja jatkaa itsemääräämisoikeutta koskevan säätelyn kehittämistä."

Tämä esitys muutoin valiokunnassa käsiteltiin yksimielisesti. — Kiitos.

17.15 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Hyvä, että tämä lakiesitys on lopultakin tässä vaiheessa ja voimme loppuunsaattaa vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen ratifioinnin. Tämän lain tarkoituksena on tukea YK:n yleissopimuksen hengen mukaisesti erityishuollossa olevien henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja itsenäistä suoriutumista niin, että mahdollisuus täysimääräiseen osallistumiseen yhteiskunnassa toteutuisi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 47/2016 vp

Mahdollisimman normaalin elämän turvaaminen kehitysvammaisille henkilöille tarkoitetuissa asumispalveluyksiköissä ja laitoksissa vähentää tarvetta turvautua rajoitustoimenpiteiden käyttöön. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen edellyttää muutakin kuin lakimuutoksia. Se edellyttää asenteiden ja toimintatapojen muuttamista. Jo nyt monessa paikassa tämän lain henki toteutuu kiitettävästi, mutta valitettavasti on niitäkin hoitoyhteisöjä, joiden toiminnassa on paljon korjaamista.

Tämä laki antaa kehittämiselle ja muutoksille reunaehdoja. Yksi kehitettävä asia olisi luopua puhumasta asumispalveluyksiköistä ja puhua mieluummin yhteisökodeista, koska sanoilla on merkitystä. Mutta laki ei todellakaan yksin riitä, ja siksi sosiaali- ja terveysvaliokunnan ponsiehdotus siitä, että lainsäädännön vaikutuksia kehitysvammaisten oikeuksien toteutumiseen seurataan ja itsemääräämisoikeuden kehittämistä jatketaan, on erittäin kannatettava.

Haluan tässä vielä nostaa esille myös perustuslakivaliokunnan lausunnon viimeisen kappaleen, jossa sanotaan kaksi perustavanlaatua asiaa. Ensinnäkin siellä sanotaan, että "rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää vain laissa säädetyin edellytyksin" ja että "rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää minkään muun syyn vuoksi. Esimerkiksi henkilökunnan vähäisyys tai muiden vastaavien taloudellisten tai toiminnallisten edellytysten puuttuminen eivät ole peruste käyttää rajoitustoimenpiteitä". Minusta on hyvä, että se on näin ponnekaasti sanottu. Toiseksi perustuslakivaliokunta korostaa, että rajoitustoimenpiteiden käyttäminen on aina viimesijainen keino. Tässä lauseessa korostuu työntekijöiden ammattitaito. Ammattitaitoisilla työntekijöillä on työkalupakissaan laajemmat keinovalikoimat kohdata kehitysvammaisia henkilöitä tasa-arvoisesti ja itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Hoito- ja hoivatyössä ei voi työskennellä kuka tahansa, siellä tarvitaan ammattitaitoa ja osaamista.

Nyt, kun tämä tärkeä lakiesitys on tässä vaiheessa, toivon, että myös muiden haavoittuvassa asemassa olevien kansalaisten itsemääräämisoikeutta edistävä lakiesitys valmistuisi nopeasti. Olen itse Muistiliiton puheenjohtaja ja voin todeta, että muistisairautta sairastavien henkilöiden itsemäärääminen on yhteiskunnassamme ja hoito- ja hoivakäytänteissä vielä hyvin puutteellisesti toteutunut. Tässä tarvitaan lainsäädännön tukea, jotta saadaan myöskin nämä hoitokulttuurit ja yhteiskunnan asenne muuttumaan siihen suuntaan, että myös muistisairailla ihmisillä olisi itsemääräämisoikeutta.

Yleiskeskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 96/2015 vp sisältyvän lakiehdotuksen sisälön mietinnön mukaisena. Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely päättyi.